

ANTONIO ARGANDOÑA
CARLOS LOSADA
FRANCESC TORRALBA

UNA ECONOMIA AL SERVEI
DE LA PERSONA

Proemi de
Mons. Joan-Enric Vives

25 anys
llegint junts

Pagès editors
LLEIDA, 2015

© Antonio Argandoña Rámiz, Carlos Losada Marrodán,
Francesc Torralba i Roselló, 2015

© del proemi: Joan-Enric Vives i Sicília, 2015

© d'aquesta edició: Pagès Editors, S. L., 2015

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

editorial@pageseditors.cat

www.pageseditors.cat

Primera edició: maig de 2015

ISBN: 978-84-9975-619-6

DL L 524-2015

Impress a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

↪ impress a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.

ÍNDIX

Proemi de Monsenyor Joan-Enric Vives	7
Pròleg de Francesc Torralba	11
ANTONIO ARGANDOÑA	
1. <i>¿Una economia del bé comú?</i>	15
CARLOS LOSADA	
2. <i>La responsabilitat de l'empresa d'avui</i>	41
FRANCESC TORRALBA	
3. <i>D'una economia de l'ego a una economia del do...</i>	53
4. <i>El pensament econòmic del Papa Francesc. Selecció de textos</i>	85

¿UNA ECONOMIA DEL BÉ COMÚ?

Antonio Argandoña

Introducció

Des de fa segles, el concepte del *bé comú* ha ocupat un lloc molt important en la Doctrina Social de l'Església catòlica, que ha seguit proposant-lo malgrat que algunes doctrines filosòfiques, socials i polítiques l'hagin titllat d'irrellevant, antiquat i impracticable. Amb tot, a causa de la recent crisi financera s'ha tornat a desvetllar un cert interès en el bé comú com una possible guia per a les actuacions dels governs i de la societat.

Rere aquest renovat interès s'hi troba, probablement, el desconcert enfront del fracàs de les doctrines i polítiques de tall liberal. A alguns observadors els sembla, en efecte, que l'accent que aquestes doctrines posen en l'individu autònom com a clau en la presa de decisions i en la societat com a simple agregat d'individus que es posen d'acord per aconseguir els propis interessos personals, sense més objectius comuns compartits, explica el tipus de conductes que han donat origen a la greu crisi financera iniciada als Estats Units el 2007 i que encara no podem donar per tancada. Les

doctrines de tipus comunista i socialista, que durant dècades van ser l'alternativa tradicional al sistema capitalista, tampoc no han mostrat una trajectòria d'èxit. És lògic, doncs, que en el marc de les idees hi tornin a aflorar models alternatius i “terceres vies” més o menys utòpiques. Aquesta és, segons el meu parer, la raó principal de l'interès en el concepte de bé comú com a guia de la política social i econòmica de les nacions.

La tesi que presentaré aquí recull aquest interès pel bé comú, però tracta d'evitar-ne les interpretacions simplistes. Rere aquesta noció hi ha una concepció de l'home i de la societat molt desenvolupada i sòlida, que no coincideix amb les que inspiren els corrents dominants de l'economia i d'altres ciències socials. No es tracta, doncs, de “copiar” el concepte de bé comú i traslladar-lo a altres camps científics, ja que aquest trasplantament està condemnat al fracàs.

A continuació explicaré, en primer lloc, com és la crisi econòmica i financera actual, amb especial èmfasi en els trets principals de la nostra societat liberal avançada, que expliquen les raons filosòfiques i morals d'aquesta crisi. Explicaré seguidament els caràcters principals de la concepció de la persona humana i de la societat en la Doctrina Social de l'Església, per acabar presentant el concepte del bé comú en els vessants teòrics i pràctics, i les conclusions per finalitzar.

La crisi econòmica i les causes

La crisi que ha patit l'economia nord-americana primer i després l'europea i l'espanyola té trets econòmics, socials i polítics. El primer que hi apreciem és un conjunt d'estratègies equivocades en les polítiques públiques, en els sistemes de regulació i control, en la gestió de les entitats financeres i en moltes decisions de famílies i empreses. Es tracta, aparentment, d'un conjunt de problemes tècnics, però ben aviat descobrim que, al darrere, s'hi amaguen causes de naturalesa cultural, religiosa, moral i filosòfica que es venien forjant des de fa molts anys.

Per la qual cosa, després de més de set anys des del començament de la crisi i de la posada en pràctica d'un ampli ventall de polítiques correctores, segueix vigent en els ciutadans de molts països un sentit generalitzat d'inseguretat, una barreja de temor i desesperança davant el futur, la consciència que el discurs polític partidista està esgotat, i en el més profund, la consciència de la dificultat que trobem per crear un marc d'idees i creences que permeti identificar el bé, practicar la justícia, buscar la veritat i viure en llibertat i seguretat. Aquesta és la crisi profunda que roman en les altres crisis, econòmica, social i política, i en dificulta la superació, perquè les mesures tècniques —la política monetària, financera i fiscal, els plans de salvament de les entitats financeres, les reformes estructurals, etc.— no són suficients.

En aquest capítol dono per coneguts els diagnòstics econòmics, socials i polítics de la crisi financera, les manifestacions i les solucions que li han donat, per fixar-me en els caràcters d'aquesta crisi més profunda, que afecta la concepció de la persona i de la societat, perquè és aquí on el concepte de bé comú com a centre d'una nova concepció de la persona i de la comunitat, pot il·luminar sobre nous plantejaments.

D'una manera resumida i simplificada (potser massa simplificada), podem descriure la societat occidental avançada de principis del segle XXI com el resultat dels dos corrents ideològics de la modernitat i la postmodernitat. La modernitat desenvolupà la ideologia liberal, que tractava d'alliberar l'home del control de la religió i de la fe. En el racionalisme científic vigent, el coneixement procedeix de la raó (instrumental); en l'empirisme i el positivisme, el coneixement deriva dels sentits; en l'idealisme, la veritat és coneixement subjectiu. En definitiva, només és veritat allò que coneixem per la raó (coneixement abstracte, logicomatemàtic) o pels sentits (ciències empíriques). La resta —la metafísica, la religió— no es poden reputar com a veritat.

La clau d'aquest tema rau en l'autonomia de l'home respecte del seu creador. La conseqüència immediata del racionalisme és l'individualisme: l'individu és l'única realitat ferma. La persona humana pren les decisions en termes de les seves preferències personals, com sosté la ciència econòmica convencional. Aquestes preferències no es poden jutjar des de fora del propi

agent, de manera que allò que l'home desitja és bo per a ell. L'ésser humà és autònom, la qual cosa vol dir que es dóna a si mateix els propis fins, així com les regles morals de la conducta.

Pel que pertoca a nosaltres, aquest fet desemboca en canvis importants en la concepció de la societat i de la política. Si l'individu és el nucli i la referència de la filosofia i de les ciències humanes, la societat serà només un afegit d'individus. Cadascun necessita els altres, però les relacions que això crea només ho són en tant que són útils perquè cada persona aconseguixi els seus objectius. No existeix un bé comú més enllà de la suma dels interessos dels subjectes particulars, perquè cadascun és totalment amo dels seus fins, d'allò que és un bé per a ell.

Quan els ciutadans persegueixen el propi interès, la societat aconseguix autoregular-se: no calen criteris externs, fixats per l'ètica. No cal que els ciutadans siguin honrats: una "mà invisible" aconseguirà l'estabilitat i la sostenibilitat de la societat, gràcies a procediments democràtics, orientats i dirigits per l'Estat, que es concep com un àrbitre benivolent i savi, capaç d'aconseguir harmonia en aquella societat d'individus que només cooperen en funció dels interessos personals.

Totes aquestes teories comencen a desenvolupar-se en els segles XVI i XVII, quan les guerres de religió trenquen una vegada i una altra la pau del continent. La solució a aquests conflictes freqüents es troba en una organització política creada "com si Déu no existís".

És el pas final de l'autonomia de l'home davant del seu Creador. A partir d'aquí, la religió es tancarà en l'àmbit privat, en la consciència individual: se la considera com un conjunt d'opinions particulars, subjectives, relatives, que no han d'influir en la vida pública, la qual es construeix d'esquena a aquestes conviccions religioses i morals, que només poden ser font de divisió, precisament pel caràcter absolut de la seva concepció de la veritat.

Aquesta explicació és massa sintètica, i no fa justícia a totes les variants que es produeixen en el pensament europeu des de principis de l'edat moderna. Però el que importa és que aquestes característiques romanen vigents avui en les societats occidentals avançades. Per descomptat, rere aquests canvis hi ha molts aspectes positius: per exemple, és molt bo que la persona sigui el centre de la vida social, que la raó en guïï les accions, que tingui dret a defensar els interessos legítims i que ningú tingui dret a imposar-li les idees religioses o morals. Però, com veurem, les conseqüències d'algunes d'aquestes concepcions no són alienes a la crisi que aquí analitzem.

Al llarg del temps, els ideals de la modernitat donaren lloc a una profusió de sistemes filosòfics, polítics i morals, que esdevingueren grans mites: la ciència i la tecnologia ens alliberaran del sofriment i de la mort; el progrés i l'educació deixaran obsoleta la religió, i la racionalitat i la prosperitat conduiran a la fi de les guerres. Però les experiències dels segles XIX i XX no

foren favorables a aquestes utopies. Aquest és l'origen de la postmodernitat, que ha corregit alguns dels excessos optimistes de la modernitat, però sense oferir una sortida viable, per l'abandonament de la racionalitat.

En efecte, al llarg del segle passat, la subjectivitat dels fins dóna lloc a la primacia de la satisfacció dels desigs personals, sense límits i sense retard. Però no es tracta de preferències racionals, sinó més aviat d'actituds o sentiments: el que m'agrada és bo. Això porta al refús de tot el que contradigui aquesta satisfacció personal: tota obligació és sospitosa de manca d'espontaneïtat, d'hipocresia: "no dec res a ningú, no espero res de ningú". La llibertat no està controlada per la raó: és fer el que jo vulgui, la qual cosa suposa un conflicte continu amb la llibertat de l'altre. I la llibertat està desvinculada de la responsabilitat, perquè l'acte espontani, alliberat de tota obligació, és autèntic, i per tant, és bo.

Una altra conseqüència important és la desvinculació: aquelles relacions humanes presidides per l'utilitarisme signifiquen ara la ruptura de tot compromís fort i estable, que és inadmissible per a la subjectivitat dels fins i per a l'espontaneïtat de la vida privada. Això afecta, per exemple, a la concepció del matrimoni, de la família, de la maternitat i la paternitat, de les relacions intergeneracionals, etc.; tota relació és reversible.

L'absència d'un bé comú que pugui unificar la societat és ara més patent. La societat occidental de la segona meitat del segle xx ha perdut la confiança en

les utopies anteriors —nazisme, feixisme, comunisme, potencial de l'energia nuclear per a fins pacífics...—; només roman el present immediat. La política esdevé la funcionalització dels mitjans, és a dir, el maneig de problemes tècnics, que es deixen en mans dels experts en nom del coneixement científic, que es considera l'únic coneixement vertader. El sentit de responsabilitat moral personal es desvirtua: jo no puc ser responsable de res, perquè les conseqüències de les meves decisions són tantes i tan imprevisibles que se m'escapen del control.

Alhora, la gestió de la política es fa molt difícil. El subjectivisme dels fins dificulta la consecució d'acords, més enllà d'intercanvis de favors en el curt termini. L'Estat s'enfronta a la ingent varietat de preferències desconnectades dels ciutadans, que tracta de coordinar tot evitant els conflictes en el curt termini; l'interès comú esdevé una qüestió de procediments. Les preferències personals esdevenen drets: “jo vull” equival a “jo en tinc dret”, un dret que esdevé categoria moral. No hi ha normes ètiques superiors amb les quals dirimir els conflictes polítics, de manera que la llei acaba esdevenint criteri de moralitat: allò que diu la llei és moralment bo, i allò políticament correcte acaba essent allò èticament correcte.

L'autonomia personal exigeix el pluralisme moral: no hi pot haver un “ha de ser” comú per a tothom. La democràcia exigeix el relativisme dels valors, de manera que els valors absoluts són sospitosos de totalitarisme.

I l'individualisme porta a la desinstitucionalització de la societat, al desmantellament de les institucions "fortes", encarregades de gestionar els efectes negatius del sistema, que acaben essent substituïdes per mesures de control, acceptades pels ciutadans per por als conflictes que afloren pertot arreu, per la manca de béns comuns compartits. En nom d'una llibertat sense límits, la seguretat i la comoditat acaben ofegant la llibertat.

L'ètica personal és subjectiva i variable i no es pot pretendre que els altres l'acceptin: no es pot aplicar als assumptes públics. Per tant, la política és una disciplina autònoma, que no té per què inspirar-se en criteris ètics. I el mateix ocorre amb les altres ciències socials i en particular amb l'economia. Si l'agent en determina autònomament els fins, que ningú pot criticar, l'economia rau en la gestió dels mitjans escassos disponibles per a la satisfacció d'aquests béns.

I això concedeix a la ciència econòmica l'autonomia: l'objectiu no depèn d'uns fins, que se li escapen, ni d'uns mitjans, que són de naturalesa tècnica, sinó de la manera d'aconseguir aquests fins, és a dir, l'eficiència. L'eficiència és l'"haver de ser" de l'economia, una eficiència definida des d'uns fins expressables en unitats de diner i d'uns mitjans també expressats en diner o traduïbles a ell —i el que no es pot traduir en diner, no té cabuda en el raonament econòmic. L'eficiència esdevé una exigència moral. Allò que no és eficient s'ha de descartar, en nom de la racionalitat tècnica.

En la desconexió entre les ciències socials i l'ètica, aquesta té una part important de culpa. Des de principis del segle xx es considera que el bo no pot ser definit: es capta per intuïció, pertany al món dels valors, no dels fets. Per tant, la moral no tracta de fets, sinó d'emocions. L'ètica no és una ciència objectiva, capaç de donar criteris vàlids per a les diferents ciències socials. Al final, l'ètica moderna disposa de tres criteris per jutjar la moralitat d'una acció: per les conseqüències, és a dir, per la contribució als objectius de l'agent (conseqüencialisme), per com l'agent "se sent" davant del que ha fet (emotivisme) o pel seguiment d'uns principis racionals establerts des de fora de l'acció (deontologisme).

Un darrer detall de la situació actual de la societat occidental avançada: el seu marcat sentit antireligiós i, en concret, anticristià. La religió, ja ho hem dit, quedà reduïda a l'àmbit personal, privat, deslligat de tota manifestació pública i menys encara, política. Això es deu probablement al fet que les esglésies, particularment l'Església catòlica, han mantingut l'oposició a l'autonomia d'allò temporal —la persona, la societat, l'economia, la política. "Déu ha mort, les grans finalitats s'apaguen, però a ningú no li importa gens ni mica: aquesta és l'alegre novetat" (Gilles Lipovetsky). Potser el millor diagnòstic és el que féu Gilbert K. Chesterton: "Allò que s'ha perdut en aquesta societat no és tant la religió com la raó."

Insisteixo en el que ja he dit abans: aquesta és una descripció incompleta de l'evolució recent i de la situació actual de les societats occidentals avançades. És probable que algunes d'aquestes idees siguin encara minoritàries, però totes elles hi són vigents, i totes es presenten, d'una manera o d'una altra, en aquestes societats. Aquest és l'entorn en el qual formulem la pregunta que dóna títol a aquest treball: ¿és possible una economia del bé comú? La resposta a aquesta pregunta exigeix formular-ne abans dues més: ¿quina és la concepció de la persona humana i de la societat en la Doctrina Social de l'Església?, i ¿què és el bé comú?

La visió cristiana de la persona humana

“L'Església [...] ofereix al món «allò que posseeix com a propi: una visió global de l'home i de la humanitat» (Benet XVI, encíclica *Caritas in veritate*, CV, n. 18, citant Pau VI, encíclica *Populorum progressio*, n. 13). Aquesta visió procedeix, en primer lloc, de la Sagrada Escripura i de la Tradició, però no s'hi troba completa, perquè la missió de l'Església no és fer filosofia, ètica o antropologia, ni de bon tros fer economia, sociologia o ciència política. L'Església elabora la visió de l'home i de la humanitat a partir d'allò que troba en les ciències i en la filosofia, tot integrant-ho en allò que rep de les fonts sagrades. Per tant, el plantejament no és aliè al de les ciències humanes, amb les quals interactua, de manera que el

diàleg entre elles no només roman obert, sinó que és sempre molt viu: la tesi que la Doctrina Social de l'Església no té res a aportar a les ciències humanes perquè és pura teologia no se sosté.

¿Qui és l'ésser humà, per a l'Església catòlica? Un ésser creat per Déu (CV, n. 29; *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, CDS, n. 198). Per tant, no s'ha donat l'ésser a si mateix, ni és fruit de la mera evolució física o de la casualitat, sinó de la decisió d'una Persona que l'estima. Si no s'ha donat l'ésser, tampoc no s'ha donat el fi a si mateix (CV, n. 34): Déu té un projecte per a cada home o dona, que troben el seu bé tot assumint aquest projecte (CV, n. 1). Per tant, el desenvolupament d'aquest projecte implica l'observança d'unes regles morals, que tampoc no s'ha donat a si mateix.

L'home ha estat creat a imatge i semblança de Déu (Gn 1, 27; cfr. CDS, n. 108), la qual cosa vol dir que algunes de les característiques (intel·ligència, voluntat, llibertat, sociabilitat...) són un reflex diví. Hi ha en l'home components materials i espirituals (CV, n. 76; CDS, n. 127) i també racionalitat i voluntat. És "intel·ligent i conscient, capaç de reflexionar sobre si mateix, i per tant de tenir consciència de si i dels seus propis actes [...] Únic i irrepetible, existeix com un «jo» capaç d'autocomprendre's, autoposseir-se i autodeterminar-se" (CDS, n. 131).

És lliure, com a imatge de Déu (CDS, n. 135) amb una llibertat orientada vers un fi. Posseeix, doncs,

llibertat d'elecció de mitjans alternatius per a fins donats, com sosté la filosofia social, però també té capacitat i llibertat per a l'elecció dels fins (CV, n. 56). La seva llibertat s'edifica sobre el coneixement que arriba a tenir de si mateix (CV, n. 1); pot equivocar-se, però això no contradiu la seva llibertat; simplement, mostra que no és perfecta: l'ésser humà no és autònom. Com a ésser intel·ligent i lliure, és creatiu i responsable (CV, n. 68).

“No és un àtom perdut en un univers casual” (CV, n. 29), com diuen algunes teories materialistes, ni és una existència absurda, com sostenia l'existencialisme. Ha estat creat per amor i viu la “sorprenent experiència del do” (CV, n. 34). “Tot descobrint-se estimat per Déu, l'home comprèn la pròpia dignitat transcendent, aprèn a no acontentar-se amb ell mateix i a sortir a la trobada de l'altre en una xarxa de relacions cada vegada més autènticament humana” (CDS, n. 4): “està fet per al do” (CV, n. 34).

Té una capacitat real, tot i que limitada, de cercar i trobar la veritat i el bé, de percebre, entendre, jutjar, decidir i aprendre, malgrat que sigui amb errades. A més, “la persona humana tendeix per la seva pròpia naturalesa al seu propi desenvolupament” (CV, n. 68): no està acabada, sinó que es va desenvolupant al llarg de tota la vida.

“A la persona humana pertany l'obertura a la transcendència: l'home està obert a l'infinit i a tots els éssers creats” (CDS, n. 130). Això significa, en

primer lloc, que la seva naturalesa està destinada a transcendir-se en una vida sobrenatural (CV, n. 29), de manera que “sense Déu l’home no sap on anar ni tampoc aconsegueix entendre qui és” (CV, n. 78). I també que “la persona és constitutivament un ésser social, perquè així ho ha volgut Déu, que l’ha creat” (CDS, n. 149): “tota la vida social és expressió de l’inconfusible protagonista: la persona humana” (CDS, n. 106).

Aquesta persona “es realitza en les relacions interpersonals” (CV, n. 53). No es tracta només de relacions de conveniència, sinó de la fonda necessitat que cadascú té dels altres, no tan sols per atendre les necessitats personals, sinó per al seu propi autoconeixement i autodeterminació: sense els altres, l’home no és capaç de conèixer-se. I en aquesta sociabilitat es manifesta sempre la dignitat de la persona humana, dignitat inherent, no donada per ningú ni guanyada per l’esforç o els mèrits: “la visió cristiana té la peculiaritat d’afirmar i justificar el valor incondicional de la persona humana i el sentit del creixement” (CV, n. 18).

Finalment, aquest ésser humà ha estat ferit pel pecat; ben sovint fa el que no hauria de fer i deixa de fer el que hauria de fer. “La ruptura de la relació de comunió amb Déu provoca la ruptura de la unitat interior de la persona humana, de la relació de comunió entre l’home i la dona i de la relació harmoniosa entre l’home i la resta de criatures” (CDS, n. 27). “La llei fonamental de la perfecció humana i,

per tant, de la transformació del món, és el manament nou de l'amor" (Concili Vaticà II, constitució *Gaudium et spes*, GS, n. 38; cfr. CDS, n. 54).

Aquesta manera d'entendre la persona humana té molts punts en comú amb la de les ciències socials, o si més no amb la d'algunes escoles dins de cada ciència, però també algunes diferències. El més rellevant per a nosaltres és el contrast entre algunes d'aquestes afirmacions i els caràcters que trobem en les societats occidentals avançades, com ja hem explicat abans. La qual cosa es posa de manifest quan s'intenta entendre què és el bé comú.

¿Què és el bé comú?

El concepte de bé comú va ocupar un lloc destacat en la filosofia política i social grega, principalment en Aristòtil, i en els escrits cristians, en el cim dels quals hi posem sant Tomàs d'Aquino, la filosofia dels quals ha continuat essent un dels pilars de la Doctrina Social de l'Església catòlica.

El bé comú perdé vigència amb el gir individualista de la filosofia occidental, al principi de l'Edat Moderna. Per a les branques conservadores i llibertàries del liberalisme clàssic, el bé comú s'identifica amb l'interès general, determinat per consens com la suma dels béns privats escollits per cada ciutadà, a partir de les seves preferències individuals; en clau utilitarista, el bé comú és el major bé (privat) per al major nombre possible.

Els liberals *benestaristes* (*welfareliberals*) formen avui probablement el conjunt de corrents majoritaris en el pensament polític occidental. Parlen dels suposats individualistes del liberalisme clàssic, però fan notar que els ciutadans, tot tractant de dur a la pràctica els projectes de vida en l'àmbit del lliure mercat, es troben davant de situacions de partida molt diferents.

Expliquen aleshores que és tasca de l'Estat (que se suposa èticament neutral) garantir una igualtat fonamental entre tothom, tot assegurant les llibertats i distribuint equitativament els recursos que els individus necessiten per portar les vides que lliurement hagin escollit. Per a aquests autors, el concepte de bé comú inclou, a més de la realització de l'interès personal de cada ciutadà, uns resultats socials en termes d'igualtat, anivellament de les condicions de partida i provisió d'un estat del benestar universal. El mercat és l'àmbit de l'eficiència i de la creació de riquesa, mentre que l'Estat és el de la solidaritat i la redistribució. El bé comú acaba essent, doncs, el procés pel qual els ciutadans acorden formar una societat que consideren justa i que promogui el benestar de tots. És, doncs, un bé instrumental per al bé dels individus, que segueix essent l'objectiu de la societat.

Com ja hem dit anteriorment, la gran majoria de filòsofs socials i pensadors polítics s'adhereix avui a aquesta concepció individualista de la societat. No pot haver-hi un autèntic bé comú compartit, perquè cada persona té els seus propis objectius, la seva pròpia

concepció del que és bo per a ella. Per tant, el que a vegades denominem el bé comú és només l'interès general: la suma dels béns dels individus, dirigits o corregits per un marc legal i regulatori dirigit a mantenir l'harmonia col·lectiva (democràcia, estat de dret, etc.), solucionar els conflictes (per la via procedimental, principalment) i aconseguir una certa igualació de les condicions de partida, que satisfaci algun criteri objectiu de justícia al qual s'hi arriba per consens democràtic (estat del benestar, provisió de béns i serveis públics, redistribució de la renda, etc.).

Aquest interès general no implica el bé de tothom, perquè el que beneficia a un és, ben sovint, una pèrdua per a l'altre. Per tant, es tracta d'un cert equilibri d'interessos, que resulta pràctic mentre tots puguin rebre més beneficis que costos en comparació amb els altres, però que deixa de ser una guia acceptada per tothom quan apareixen conflictes importants en la generació i distribució d'aquests resultats: per exemple, perquè alguns romanguin fora del repartiment de beneficis, en no poder participar en la producció dels béns econòmics que són objecte del repartiment (els "exclusos" del mercat); o quan la compensació als perdedors es percep com a contrària a la seva dignitat com a persones, perquè no tot es pot expressar en termes econòmics; o quan els que han de compensar els perdedors ho veuen com una càrrega intolerable; o quan el repartiment dels beneficis és notòriament desigual, tal com es percep en els conflictes recents

sobre la desigualtat en la distribució de la renda. En definitiva, l'interès general no és, potser, un criteri més o menys acceptat per tothom perquè els resulta favorable, però serà difícilment sostenible en el temps, també perquè no sempre resulta compatible amb criteris de justícia. Per això la política és un art de negociació i concessions entre grups, de manera que s'aconsegueixi un consens generalment acceptat.

D'aquí ve la importància de recuperar el principi de bé comú, tal com el presenta la Doctrina Social de l'Església. La definició que aquesta proposa és “el conjunt de condicions de la vida social que fan possible a les associacions i a cadascun dels seus membres aconseguir la fita més plena i més fàcil de la pròpia perfecció” (CDS, n. 164, citant GS, n. 26). Heus aquí alguns comentaris sobre aquesta definició:

- No és el bé abstracte d'una col·lectivitat ni de l'Estat, sinó, en primer lloc, el bé de les persones i de les institucions intermèdies (les “associacions”, incloent-hi unitats naturals com la família), i després de tota la societat. No és el bé de la comunitat, aconseguit a costa del de les persones, ni el bé d'aquestes a costa del d'aquella.
- És legítim que els ciutadans tractin d'aconseguir els legítims interessos, que no haurien de ser egoistes. Però han de ser conscients que aquests béns personals només els poden aconseguir dins d'una comunitat, de manera que han de tractar d'aconseguir el bé d'aquesta comunitat com a condició per a

aconseguir el propi bé personal. La cooperació i participació de tots tanca l'esclatxa entre la recerca del bé de cadascú i la del bé comú.

- El concepte de bé comú enunciat abans no es remet als fins dels individus, sinó a la seva perfecció. No és, doncs, una suma de béns personals, sinó el bé de cadascun com a persona, en les seves relacions amb els altres.
- El bé comú es reconeix, es genera i es regenera entre tots. És indivisible: el bé comú en el qual participa algú no pot separar-se del bé comú en què participen els altres.
- No el determina l'autoritat, ni s'estableix per votació democràtica. Tothom contribueix a “produir” aquest bé i tothom el “consumeix” d'alguna manera. Es crea, doncs, en un procés de donar i rebre en el qual tothom hi participa. Per tant, perfecciona tothom, perquè va dirigit a “l'assoliment més ple i més fàcil de la pròpia perfecció” de cadascú.
- No pot ser un bé material, que pot ser compartit per tots, però els béns materials poden intervenir en la “producció” a la creació del bé comú. No es redueix al creixement del producte interior brut, ni a la justa distribució de la renda, o a la creació d'oportunitats de treball per a tothom, ni a qualsevol altre bé de naturalesa econòmica. No pot ser un bé únic, sinó un conjunt de béns de divers àmbit.

- No pot ser, per tant, el bé d'uns quants, ni tan sols de la majoria, tot i que això es decideixi de manera democràtica. El bé comú no es pot aconseguir a costa del dany per a alguns.
- És un bé relacional, que s'aconsegueix quan les persones es relacionen entre si, i no només mitjançant processos institucionals, procedimentals o de participació política. Per això diem que es construeix entre tots.
- Cada comunitat (família, escola, empresa, ciutat, poble, club, associació...) té el seu propi bé comú, que ha de descobrir i construir, que consistirà en "l'assoliment més ple i més fàcil de la pròpia perfecció" de la comunitat i dels membres. I totes han de contribuir al bé comú de la societat en la seva totalitat.
- No és un fi en si mateix, sinó que està dirigit al bé de les persones, que constitueixen l'objecte últim de tota la vida social. Per això el bé comú ha de respectar sempre la dignitat de tothom.
- El bé comú és responsabilitat de tots i cadascun dels ciutadans, de les institucions intermèdies i, finalment, de l'Estat. Aquesta instància última és necessària, perquè el repartiment de responsabilitats entre tots els ciutadans no garanteix que aquests dediquin suficient atenció i esforços a la consecució del bé comú, de manera que correspon a l'autoritat política la responsabilitat final.

El bé comú en la pràctica

És probable que, després de llegir aquests comentaris sobre la definició de bé comú en la Doctrina Social de l'Església, el lector consideri que és un concepte massa abstracte i molt poc pràctic. ¿Pot servir per a orientar un governant, a l'hora de gestionar les polítiques? La resposta és afirmativa, però convé entendre bé què aporta el principi de bé comú i per a què serveix.

El bé comú no és un criteri tècnic que pugui ser utilitzat, per exemple, per seleccionar polítiques o projectes. Com els altres principis de la Doctrina Social de l'Església es recolza en els resultats que proporcionen altres ciències i tècniques. Es tracta, més aviat, d'un criteri d'ordre superior, que assenyala les condicions que han d'acomplir les polítiques, projectes o accions que es proposin perquè contribueixin a "aconseguir una fita més plena i més fàcil" de la perfecció de les persones a les quals va dirigida o que es veuen afectades per aquestes iniciatives. Quan el governant pren una decisió, el criteri del bé comú l'ajuda a respondre preguntes com: "¿És això una ajuda al desenvolupament, a la millora de les persones i de les institucions intermèdies? ¿Presenta alguns inconvenients, des d'aquest punt de vista? ¿Hi ha altres alternatives que compleixin millor aquest objectiu?"

La posada en pràctica del principi del bé comú convida, per exemple, a considerar totes les dimensions de les decisions: per descomptat, les tècniques i econòmiques (com contribueix el projecte a la

creació de riquesa i recursos per millorar el benestar de les persones, com es reparteixen els costos i els beneficis del projecte, etc.), però també les polítiques (amb qüestions referents al poder i el seu exercici, al funcionament del lideratge polític i social, als drets humans, a l'estat de dret, a l'honestedat política, etc.) i, sobretot, les que podríem denominar culturals (que són també molt importants, perquè s'hi recolzen els altres principis: com afecta el projecte a les virtuts dels ciutadans i a les estructures que lliguen les persones i les associacions en la societat; com ajuden a aflorar conviccions compartides, que siguin a la base del mateix concepte de bé comú; quin impacte tenen en la identitat cultural de les comunitats afectades; com afecten a qüestions de primera importància, com els drets i la situació de la família, de l'escola, de la moralitat pública, del dret de propietat, de la llibertat religiosa, etc.).

El principi del bé comú ve a ser, per tant, com una condició d'equilibri dinàmic de les decisions públiques i privades, d'eficiència a curt i a llarg termini, i en totes les dimensions rellevants. La Doctrina Social de l'Església basa tots els seus principis en la centralitat de la persona humana; per tant, la consideració del bé comú haurà de partir d'aquest principi bàsic, tot preguntant-se, per exemple, si un projecte o una política concreta respecta, en cada persona, en totes les persones implicades i en totes les seves dimensions, el lloc que li correspon.

L'aplicació del principi del bé comú tindrà en compte, per tant, el bé real, no el simplement declarat o suposat, de les persones i de les comunitats: el bé econòmic, però també moral i social. Per exemple, davant d'una situació d'atur, es preguntarà per les necessitats immediates de les persones (pèrdua de recursos econòmics, en primer lloc, però també estrès psicològic i problemes de salut, pèrdua d'autoestima, deteriorament del capital humà, problemes familiars i socials...); formularà propostes per resoldre-les, tot tractant de fer front a tots aquests problemes (no només a la provisió de recursos econòmics) o, com a mínim, procurant que la solució d'alguns d'ells no agreugi la dels altres (per exemple, un programa d'ajuda als aturats no ha de provocar dependència respecte les ajudes públiques, perquè això deterioraria la dignitat dels afectats). Això suposa, en la pràctica, una visió molt més àmplia que la que el gestor públic o privat acostuma a considerar, tot tenint en compte totes les dimensions del problema i les limitacions que es presenten a l'hora d'intentar solucionar-lo, acceptant-ne les limitacions i, si cal, tractant de superar-les. El principi del bé comú establirà, a voltes, un límit absolut i infranquejable a una acció, però més sovint admetrà qüestions de més i de menys, ajudant, d'aquesta manera, a una presa de decisions més equilibrada, més eficient i més respectuosa amb la persona i amb les institucions intermèdies, sobretot amb la família.

Una altra implicació pràctica del principi del bé comú fa referència a la manera de prendre decisions: fomenta la cooperació, no la confrontació; “dóna espai”, sempre que sigui possible, al “principi de gratuïtat” (CV, n. 34) i a la solidaritat; no atribueix la solució dels problemes a les instàncies de nivell més alt, sinó que implica tothom en l'estudi, recerca de solucions i implementació, d'acord amb el principi de subsidiarietat: dóna, per tant, participació a totes les instàncies, i principalment als directament afectats pel problema; fomenta la cooperació i l'autocontrol; procura la millora de les institucions, lleis i regulacions, etc. I sobretot, permet a cada persona, família i institució fer-se càrrec de la seva pròpia vida i de les seves responsabilitats amb els altres, amb les ajudes que calgui en cada cas, però mai suplantant la iniciativa i els mitjans dels interessats, sinó complementant-los mentre faci falta, i involucrant també altres agents privats, no només les autoritats.

Conclusió

El principi del bé comú, ja ho hem dit, no és un criteri tècnic per a la presa de decisions en la política o en les institucions, però tampoc no és una entelèquia, o un principi abstracte que els decisors puguin manipular al seu gust. La raó de ser és la promoció del bé de les persones, del bé integral en totes les seves dimensions, també l'espiritual i sobrenatural. Té en compte les fortaleses i les debilitats d'aquestes

persones, les capacitats i les limitacions, però sempre sota l'òptica del seu necessari esclat. És, doncs, un objectiu dinàmic que s'estén al llarg del temps, fins entrar en l'eternitat; un objectiu que mai no podrà considerar que ha aconseguit, perquè exigirà nous esforços cada dia.

Com que la Doctrina Social de l'Església no dóna una definició del bé comú basada en el seu contingut, és possible, més encara, és molt probable que diferents persones li donin continguts diferents, i tots ells poden ser compatibles amb la definició que hem esmentat abans. D'alguna manera, aquest concepte de bé comú no obliga a acceptar tots els extrems de l'antropologia cristiana a la qual ens hem referit, tot i que sí alguns dels seus supòsits bàsics, com la irrestricta capacitat de millora de la persona humana; la seva capacitat, limitada però real, per conèixer la veritat i el bé; la seva dignitat i la seva condició de fi, no només de mitjà, en qualsevol iniciativa; la seva capacitat de donar i de donar-se, etc.

Acabaré aquesta presentació amb una idea del Papa Benet XVI: "El desenvolupament [i podríem dir que qualsevol activitat humana amb ambició de ser duradora] és impossible sense homes rectes, sense operadors econòmics i agents polítics que sentin fermament en la consciència la crida al bé comú. Es necessita tant la competència professional com la coherència moral" (CV, n. 71).